

NATO s německou účastí a posílení těchto vojsk novými americkými silami. Výsledkem bylo zvýšení amerických sil v Evropě o 4 divize (s. 29).

Další chybu vidí autoři v nevyužitých možnostech jednání se SSSR o Německu, zvláště v roce 1952, kdy J. V. Stalin nabízel sjednocení Německa s volbami za závazek, že nebude zapojeno do NATO. Stejně tomu bylo ještě v letech 1953—54, avšak státní department těmto nabídkám nevěnoval pozornost, protože byl v zajetí svých koncepcí, podle nichž „znovuzbrojení Německa bylo základní nutností pro vybudování Evropského obranného společenství a bašty západní civilizace“ (s. 70). Pokud jde o německý problém, vrací se k němu autoři na několika místech a zdůrazňují, že „politika znovuzbrojení byla naprosto nesmyslná“ (s. 126). Stejně tak pokládají „za podmínku sine qua non každého evropského evropského uspořádání zákaz jaderného vyzbrojení Německa“ (s. 141).

Jaké jsou podle autorů základní elementy americké zahraniční politiky, která by vedla k řešení evropských problémů? Kritickým bodem této politiky je budoucnost Německa. Pokládají za důležité ponechat otevřenou otázku cesty ke sjednocení obou německých států; podle jejich názoru by měla být řešena podporou vzájemných kontaktů hospodářských, kulturních i politických, které by vytvořily předpoklady pro konfederaci nebo spojení německých států. Pokud jde o Berlín, přiklání se k návrhu, „že by se mohl stát „chráněným městem“ pod dočasnou pravomocí OSN, trvající do obnovy jeho statusu jako hlavního města znovusjednoceného Německa“ (s. 108). Dále se domnívají, že by řešení německého problému a evropské situace prospělo odvolání okupačních vojsk z Německa a deklarace o omezení zbrojení ze strany Německa samého.

Druhým elementem této evropské politiky by mělo být vzájemné omezení zbrojení, především ze strany obou velmocí — USA a SSSR, které by mělo též zahrnovat prohlášení, že státy nepoužijí jako první jaderných zbraní.

Třetím elementem, který by de facto

vycházel z předcházejícího, by mělo být rozšíření základny pro vytvoření evropské bezpečnosti, která by nahradila nynější systém dvou proti sobě stojících aliancí. Za zachování této bezpečnosti by zodpovídala regionální organizace, která by se opírala o autoritu OSN, s níž by velmi úzce spolupracovala. Evropské řešení by se mohlo stát příkladem modelu řešení ostatních světových sporných otázek.

Základní metodou, která by pomohla postupně nastolit toto uspořádání v Evropě a ve světě, by měla být metoda „vzájemného příkladu“ a „jednostranných rozhodnutí“, která se již v minulosti několikrát osvědčila (ss. 92—96).

Autoři několikrát zdůraznili, že problém evropské bezpečnosti není záležitostí vojenskou, ale především problémem politickým a jako takový je nutno jej řešit (s. 169), to znamená vycházet z toho, že k úspěchu může vést jedině spolupráce mezi USA a SSSR jakožto dvou supervelmocí s největším vojenským, hospodářským a politickým potenciálem. Jediným a z hlediska velmocí hlavním problémem je, jak vyřešit otázku případného hegemonu v této nové Evropě, který by se v průběhu vývoje mohl vynořit a ovlivnit postavení a moc této Evropy natolik, že by se stala nebezpečím pro jednoho nebo druhého ručitele. Domnívají se, že ze spolupráce mezi takovou Evropou, USA a SSSR by neměly vzniknout tak dalekosáhlé rozpory, které by mohly vést k ostrým politickým, nebo dokonce vojenským konfliktům (s. 174—5).

I když se kniha přímo nezabývá otázkami východoevropských socialistických zemí, má při řešení všech základních otázek jejich zájmy více méně realisticky na zřeteli. To je možno jen uvítat, i když bychom s některými dílčími formulacemi souhlasit nemohli. Knihu R. J. Barneta a M. G. Raskina — a konečně i předcházející knihu J. C. Campbella — však lze považovat za výraz měnící se situace v amerických názorech na vývoj v Evropě, za příklad názorů, s nimiž je možno a nutno vést dialog.

Karel KRÁTKÝ

MALÁ KONFRONTACE

Harold Wilson, *Purpose in Politics*, Weidenfeld a Nicolson, London 1964, 270 str.

Smysl politiky, tak nazval nynější ministerský předseda Velké Británie svou sbírku projevů a statí z období 1956 až

1963. Je v ní formulován jeho postoj jako mluvčího opoziční labouristické strany a od února 1963 jejího vůdce k široké škále

hospodářských, vnitropolitických, zahraničněpolitických a vojenských otázek. Studium sborníku umožňuje nejen kritické zhodnocení základních stanovisek labouristů a jejich programu, ale zejména jeho konfrontaci s praktickou politikou, tak jak ji uskutečňují od října 1964, kdy se dostali k moci.

Prvořadou pozornost věnuje Wilson, v Anglii uznávaný ekonom a do roku 1961 mluvčí opoziční Labour Party ve finančních otázkách (stínový kancléř), *hospodářské problematice* (kapitola II a III). Jeho projevy z tohoto období jsou kritickou „stop-go“ politikou konzervativní vlády a její neschopnosti, dosáhnout dynamického a vyváženého růstu britského hospodářství, upevnit postavení měny a udržet inflační proces v únosných proporcích. Příčiny jejich neúspěchů vidí především v „nesmyslné honbě za svobodou dosahovat zisky a svobodou spekulovat“ a v „panických opatřeních a omezeních, potlačujících výrobu a investiční činnost“¹⁾ a poukazuje na negativní důsledky zahraničních půjček pro vnitřní politiku Anglie. Na prvé místo ekonomické politiky řadí Labour Party vypracování čtyř- až pětiletého plánu stálého a rovnoměrného vývoje hospodářství a významné místo v ní přisuzuje opatřením na podporu exportu. Požaduje uskutečnění strukturálních změn, modernizace výroby a sladění příjmů s růstem produktivity práce.

Jaká je realita po odstupu několika málo let, která uplynula od doby, co labouristé kritizovali brzdní hospodářské aktivity a vyhlásili politiku plánovaného rozšiřování výroby a podpory neochabující hospodářské expanzi? Zatímco v prvním období vlády (do voleb v březnu 1966) diktovala úzká většina v Dolní sněmovně Labour Party do značné míry taktický postup, začíná se ve druhém období rýsovat její hospodářská politika dostatečně jasně. Vláda přiznala zcela jednoznačně prioritou udržení vnější stability libry před opatřeními k překonání hospodářské stagnace. Uplatňuje deflační opatření, jimiž předstihla restriktivní zásahy předchozích konzervativních vlád a jež odsuzují k neúspěchu její vlastní britský „národní plán“ na léta 1964—1970. Nezastavila se před vnitřními a zahraničněpolitickými důsledky, které má přijetí nejvyšších zahraničních půjček v poválečné historii. Její kurs vyvolává vážné pochybnosti, zda dlouhodobě povede k překonání labilité britské ekonomiky, která spoluurčuje postavení Velké Británie ve světě, oslabuje britské pozice vůči im-

perialistickým partnerům a omezuje její možnosti aktivního ovlivňování mezinárodního vývoje.

Značné místo je ve sborníku věnováno kontraverzi s konzervativci o *vstupu Velké Británie do Společného trhu* (kapitola IV), který byl od léta 1961 do počátku roku 1963 středem zájmu britské politiky. Vedení labouristické strany, které zásadně nebylo proti vstupu do EHS, kritizovalo konzervativce oprávněně z chybného taktického postupu, tj. že vedli jednání v době nepříznivého vývoje britského hospodářství. Jako důležitou zásadu, směřující proti supranacionálnímu charakteru EHS, vytyčovalo výlučně hospodářský a zahraničně obchodní charakter jednání. V jeho postoji byly důrazněji akcentovány svazky s Commonwealthem. Pro vstup do společenství požadovalo splnění známých pěti podmínek záruk pro britské zemědělství, pro zvláštní obchodní zájmy zemí Commonwealthu a ESVO a udržení nezávislé zahraniční politiky a hospodářského plánování. V kapitole o Společném trhu vyjadřuje Wilson zřetelně zájem na obchodu se socialistickými zeměmi a uvádí jej do souvislosti s příznivým rozvojem britského hospodářství, plné zaměstnanosti a mírových vztahů.

Postoj opoziční labouristické strany z počátku šedesátých let k západoevropské integraci si do určité míry zachovává svou platnost i pro současné období, kdy i nadále, v důsledku objektivně působících faktorů, zejména krizového vývoje hospodářství, pokračují snahy o zapojení Velké Británie do EHS.

Kapitola V, věnovaná *zahraniční politice a obraně*, obsahuje převážně projevy H. Wilsona jako mluvčího opozice v zahraničně politických otázkách. Zahrnuje jeho projevy z mimořádně významného období britské vojenské politiky, v němž se definitivně rozhodlo zastavit pokusy o zavedení výroby vlastních raketových nosičů atomové zbraně; to znamenalo znehodnocení národního nukleárního „odstrašovacího prostředku“, neboť se stal závislým na americké technice. V tak zvané *nassauské*²⁾ parlamentní debatě v lednu 1963 se Wilson jednoznačně vyslovil pro integrování britské nukleární síly. Jeho hlavními argumenty byla omezenost britských zdrojů, závazky vůči

¹⁾ Projev v parlamentní debatě 18. 7. 1961 ke krizovým opatřením konzervativní vlády, str. 54.

²⁾ Porada britského premiéra Macmillana s prezidentem Kennedym v Nassau na Bahamských ostrovech v prosinci 1962.

NATO a nutnost zamezit další šíření vlastnictví nukleárních zbraní.

V této debatě učinil Wilson také významné kategorické prohlášení, týkající se přístupu NSR k atomovým zbraním: „Jsme nyní, i za všech okolností, zcela, absolutně a nedvojsmyslně proti jakémukoliv návrhu, aby Německo, západní nebo východní, mělo přímo nebo nepřímou prst na jaderné spoušti, nebo jakoukoliv zodpovědnost, přímou nebo nepřímou, v rozhodování o použití nukleárních zbraní.“ (S. 202—203.) Toto stanovisko neztratilo na významu a je stále aktuální, zvláště v době, kdy labouristická vláda neupustila definitivně od pokusů sloučit dvě vzájemně se vylučují linie: kurs na zmezinárodnění jaderných sil za účasti západního Německa a úsilí o znemožnění dalšího rozšiřování nukleárních zbraní a neodvolala svou variantu mnohostranných atlantických nukleárních sil.

V berlínské parlamentní debatě v červenci 1962 zaujal H. Wilson stanovisko k důležitým aspektům německého problému, které znamenalo pokrok ve vztahu k Německé demokratické republice a k západnímu Berlínu. Jeho vystoupení potvrdilo, jak silným impulsem se pro hodnocení britské politiky v německé otázce, ale i pro vztah Británie k Východu, stala opatření vlády NDR na obranu státních hranic z 13. srpna 1961. „Při poučení ze zdí nejde o to, zda umožňuje koexistenci nebo ji činí nežádoucí, ale o to, že koexistence se stává tím nutnější.“ (S. 190.)

Konečně tato kapitola obsahuje Wilsonův projev v zahraničně politické parlamentní debatě o vyhlídkách uzavření dohody o zákazu nukleárních zkoušek, přednesený krátce po jeho návratu z SSSR, který navštívil jako vůdce opozice. Ve svém vystoupení Wilson požadoval, aby západní mocnosti upustily od svého požadavku inspekce zákazu podzemních zkoušek a soustředily se na dosažení dílčí dohody.

Oficiální postoj opoziční labouristické strany k důležitým problémům světové a evropské politiky obsahoval ve druhé po-

lovině padesátých a na počátku šedesátých let prvky, jejichž rozvinutí a realizace by příznivě ovlivnila vývoj mezinárodních vztahů. Šlo především o plán vojenského odpoutání ve střední Evropě, prozatímní kompromisní řešení otázky západního Berlína a určité uznání NDR de facto. Avšak tento pohyb, zaměřovaný ve vztahu k německé otázce pozitivním směrem, byl v důsledku klesající váhy Velké Británie uvnitř atlantického společenství později zastaven. Od svého nástupu do vlády nepředkládají labouristé návrhy na vytvoření pásma odpoutání v Evropě a jejich protikladný postoj k zamezení dalšího šíření nukleárních zbraní je překážkou pro uzavření příslušné mezinárodní smlouvy. Labouristická strana nevyužila svého příchodu k moci a existujících příhodných mezinárodních podmínek k uplatňování pružné, iniciativní politiky a k důsledné obhajobě britských specifických zájmů.

První a poslední kapitola (VI) nastiňují *program labouristické strany a názory H. Wilsona na socialismus*. Wilson spatřuje smysl politiky v uplatnění opatření, jež by uvolnila skrytou národní energii a poslání socialismu vidí v dosažení změny postavení a posílení významu lidského faktoru v období vědeckotechnické revoluce.

Zkušenosti zatím ukazují, že filosofie britského demokratického socialismu a pragmatismus labouristické vlády vedou jenom k tradičnímu řešení ekonomického problému Británie, bez základních strukturálních změn, omezujících moc monopolního kapitálu. Nezbytnou součástí tohoto řešení je zmrazování mezd a záměrné zásahy do plné zaměstnanosti, tak jak je v současné době, bez ohledu na politické a sociální důsledky, začala uskutečňovat Wilsonova vláda.

Sborník *Smysl politiky* poskytuje možnost retrospektivního pohledu na opoziční taktiku labouristické strany, posouzení váhy iluzí, které v britské veřejnosti vyvolala, a porovnání s vládní praxí, kterou nyní uskutečňuje.

J. T.

B. V. Ganjuškin, *Neutralita a nezáčastněnost*, Mezinárodní vztahy, Moskva 165, 232 str.

Názvy pěti kapitol podávají první představu o obsahu knihy: Vznik a vývoj neutrality; Politika neutrality; Trvalá neutralita; Úloha a místo neutrality v

současných mezinárodních vztazích; Neutralita v systému kolektivní bezpečnosti.

V první kapitole se autor, známý svými pracemi o politice nezáčastněných států, zabývá historickým vývojem instituce neutrality od nejstarších dob až po současnost a zdůrazňuje kvalitativně nový obsah a pojetí neutrality, jak se vyvinula

zvláště po druhé světové válce. Připisuje sovětským právníkům zásluhu o to, že pojem neutrality není spojován jako obvykle jen se vztahy mezi státy v době války, ale byl rozpracován i na podmínky vztahů mezi státy v míru. Rozlišuje tři základní formy neutrality: neutralita ve válce, trvalá neutralita a politika neutrality.

Politiku neutrality definuje „jako zahraničně politický kurs prováděný mírumilovným státem, který odmítá účast ve vojenských blocích a seskupeních, vedených velmocemi, neposkytuje válečné základy a ustavuje na základě vzájemnosti přátelské styky s ostatními zeměmi“.

Vedle termínu politika neutrality se vyskytují jiné často používané termíny, jako „politika neúčasti v blocích, nezúčastněnosti, pozitivní nebo aktivní neutralita“.

Autor podrobněji popisuje různé formy vyhlášení politiky neutrality a posuzuje jejich závaznost z hlediska mezinárodního práva. Doporučuje vypracovat mezinárodně právní normy současné neutrality, zformulovat základní principy neutrální politiky, které by měly stejnou závaznost pro všechny státy, nastupující cestu neutrality. Upozorňuje, že značný kus práce v tomto směru vykonal VII. sjezd Mezinárodního sdružení demokratických právníků, který se konal v říjnu 1960 v Sofii.

Značný vliv na formování principů současné politiky neangažovanosti měla podle autora především Bandungská konference 29 zemí Asie a Afriky v roce 1955 a konference solidarity africko-asijských zemí. Nejzávažnější slovo však rekla Bělehradská konference nezúčastněných zemí v září 1961 a po ní II. konference nezúčastněných zemí v Káhiře, konaná v říjnu roku 1964. V publikaci se věnuje průběhu těchto konferencí a jejich výsledkům hodně místa. Autor dospívá k závěru, že nejužitečněji formuloval současné úkoly politiky neangažovanosti indický ministerský předseda Šástrí. Jsou to tyto úkoly: 1. jaderné odzbrojení; 2. mírové řešení pohraničních sporů; 3. osvobození zemí úpíících pod cizí nadvládou, zákaz podvatné činnosti a rasové diskriminace; 4. přijetí opatření pro urychlení hospodářského rozvoje pomocí mezinárodní spolupráce; 5. plná podpora OSN a jejího programu na upevnění míru.

V kapitole o trvalé neutralitě nás autor seznamuje s historickým vývojem této instituce a podrobně se zabývá problémy dvou evropských států, Švýcarska a Rakouska.

V posledních dvou kapitolách analyzuje úlohu a místo politiky neutrality v současných mezinárodních vztazích a v systému kolektivní bezpečnosti. Především konstatuje protiimperialistický charakter této politiky a poukazuje na skutečnost, že Sovětský svaz v praxi osvědčil svoje kladné stanovisko ke všem formám politiky neutrality. S tím kontrastuje záporný či váhavý postoj vládnoucích kruhů imperialistických zemí, který dokládá autor výroky státníků i úvahami tisku.

Závěrečná kapitola zajímavě líčí vývoj pojetí neutrality v souvislosti se vznikem Ligy národů po první světové válce a Pařížským paktem z roku 1928 (Briand-Kelloggův pakt). Neutralita se pokládala za neslučitelnou s členstvím v Lize národů a podobný problém se vyskytl i při zrodu Organizace spojených národů. Hlavní argumenty spočívaly v tom, že neutrální země není schopna plnit všechny povinnosti vyplývající z členství, jako použít v případě nutnosti vojenské sankce atd. Sovětští právníci V. N. Durděněvskij a L. A. Modžorjan vycházejíce z Charty OSN dospěli společně s dalšími k závěru, že neutralita je slučitelná s členstvím v OSN, jsou-li vojenské sankce pojímány jako „kolektivní obrana vůči agresorovi“.

Ganjuškin vyslovuje na posledních stránkách názor, že je třeba vyvarovat se zveličování a přeceňování úlohy neutrality a nezúčastněnosti, i když vývoj ve světě svědčí o přitažlivosti idejí neutrality. Nelze totiž nevidět, podotýká autor, že „politika nezúčastněnosti je alternativou imperialistické zahraniční politiky a jako úspěch se může jevit pouze při srovnání s touto zahraniční politikou“. Je tu dále řada jevů, oslabujících její význam a dopad, jako nedůslednost, chybné hodnocení některých jevů v mezinárodním životě, tendence smířlivosti s imperialisty atd.

J. M.

Cecil V. Crabb jr., *The Elephants and the Grass. A Study of Nonalignment*, F. A. Praeger, New York 1965, 237 str.

Prozaický název knihy „Sloni a tráva“ odvodil C. V. Crabb, profesor politických věd, z afrického přísloví „Kde zápasí dva sloni, tam tráva neroste“. Podjal se úkolu podat hlubší analýzu politiky neangažovanosti a přesvědčit především amerického čtenáře o tom, že tradiční přístup Spojených států k problému neutrality a neangažovanosti je zastaralý. Autor dobře postihl obrat, který nastal za prezidenta

Kennedyho a projevuje se v praxi i u jeho nástupce Johnsona.

Ve své knize pojednává o kořenech a vzniku politiky neangažovanosti a jejich různých variantách, o strategii neangažovaných zemí ve světové politice a v Organizaci spojených národů, o jejich vztahu k socialistickým zemím. Podrobně zkoumá vývoj vztahů Spojených států k těmto zemím. V závěrečné kapitole píše o perspektivách, možnostech a předpokladech politiky neangažovanosti ovlivňovat světové dění i v budoucnosti.

Neangažovanost definuje jako dominující diplomatickou filosofii africko-asijského a arabského světa, vyznačující se mimo jiné aktivním přístupem k řešení mezinárodních problémů. Jeden z hlavních znaků spatřuje v těsném sepětí s bojem za národní nezávislost. Nové národy se úzkostlivě brání tomu, aby kdokoliiv po stránce diplomatické či vojenské spojoval jejich akce s akcemi velmocí. Vyzdvihuje úlohu Néhrúa, Tita a Násira jako iniciátorů, přičemž Néhrúa považuje za otce pružné koncepce politiky neangažovanosti, jak byla přijata na první konferenci neangažovaných v Bělehradě.

Crabb konstatuje, že se v rozporech 60. let neangažovaní jeví jako „diplomatická vlna budoucnosti“. Indonéský prezident Sukarno mluvil o nich na bělehradské konferenci jako o síle, jejímž úkolem je „vnést hlas rozumu do světových událostí“.

Přes nesmírnou dynamiku této nové síly v mezinárodních vztazích je podle autora patrna i slabost neangažovaných zemí, která spočívá v jejich vojenské zranitelnosti. Poměrně hodně stránek je věnováno úloze Jugoslávie mezi rozvojovými zeměmi, která si svým postojem získala „obdiv neutralů“ a zvýšila prestiž mezi malými národy. Největší úspěch této země vidí v „začlenění a uznání Jugoslávie jako skutečně neangažované země“.

Crabb vyslovuje názor, že státníci neangažovaných zemí jsou přesvědčeni, že jejich koncepce 1. je vítězná a má perspektivy téměř neomezené, 2. je stabilnější a má vyšší mravní hodnoty nežli koncepce bloků a studené války, 3. je konstruktivní silou při řešení sporných mezinárodních problémů, je jakýmsi svědomím lidstva.

Neangažovaní se prý netají tím, že „v otázce míru prokázaly velmocí neschopnost zajistit splnění toužebných přání lidstva“, a domnívají se proto, že mrtvý bod v jednání mezi USA a SSSR o závažných otázkách je nutno překonat státním nátlakem nejen na ně, ale i na jejich

partnery. Autor se široce rozepisuje o úloze neangažovaných při jednání o odzbrojení.

Pokud jde o činnost neangažovaných států na půdě OSN, autor uvádí, že mezi politiky Spojených států byly značné obavy z „hromadného vpádu“ nových zemí, který mohl mít za následek porušení ustálené rovnováhy sil, příznivé dosud pro Spojené státy. Ze 112 členů OSN v roce 1964 počítá k neangažovaným 54 států. Nevystupují tu sice jednotně a netvoří monolitní celek, přesto však Spojené státy nevyučovaly možnost ovládnutí OSN „nezodpovědnou většinou“, a proto sondovaly možnost vytvořit podle plánu senátora Fulbrighta kolem NATO „Společenství svobodných národů“. Rok 1960 považuje za rok zvratu, kdy se díky Kennedyho politice vůči rozvojovým zemím podařilo zmíněné nebezpečí na delší dobu zažehnat.

V kapitole „Komunistický blok a neutrální pásmo“ se autor pokouší analyzovat vývoj vztahů mezi neangažovanými a socialistickými zeměmi z těchto hledisek: a) jaký je názor neangažovaných státníků na marxismus, b) podpora africko-asijských zemí, zvláště v oblasti diplomatické, c) stanovisko socialistických zemí k neangažovanosti jako politickému proudu a uskutečňování hospodářské pomoci. Je nucen přiznat, že mezi oběma skupinami zemí je hodně styčných bodů, které tvoří základ přirozené spolupráce. V oblasti ideologické však vidí mnoho protichůdných pozic a dokládá to citáty z Néhrúa, Násira, Senghora, Burgiby a Nkrumaha. Konfliktní je podle něho oblast styků mezi marxismem a islámem. V centru „afrického socialismu“ je podle Crabba „třídní spolupráce“ a nikoliv třídní boj. Kromě toho prý tu působí skutečnost, že tzv. doktrína afrického socialismu zaujímá nepřátelský postoj vůči marxismu už proto, že marxismus je „evropskou ideologií“.

Uznává, že v oblasti diplomatické prokázal Sovětský svaz daleko větší pružnost a pochapení pro potřeby neangažovaných zemí než USA, v jejichž politice působila jako vážná brzda po řadu let chybná Dullesova koncepce. Podobně tomu bylo i ve sféře hospodářské pomoci, kterou „komunistické země na rozdíl od Západu rychle realizovaly“. V této souvislosti kritizuje autor Spojené státy, že odmítly půjčku na stavbu Asuánské přehrady, na stavbu indické ocelárny v Bokaru, odmítly nákup egyptské bavlny atd.

V kapitole „O vztahu Spojených států k neutralistickému hnutí“ líčí přechod od

období Eisenhowerovy vlády vyznačující se „aktivní či pasivní opozicí vůči neutralismu“ k vládě presidenta Kennedyho, jehož politiku charakterizuje jako „přímou či nepřímou podporu neutralismu“. Nepopírá, že ve Spojených státech je zakořeněna nedůvěra k asijským a africkým zemím, jež mimo jiné vyplývá z přesvědčení, že politika neangažovanosti je přechodný jev a že tyto země se budou musit jednoho dne rozhodnout, ke kterému „bloku se přidat“. Domnívá se, že Johnsonova zahraniční politika se vyznačuje tendencí směřující k uznání politiky neangažovanosti. Americká politika v jiho-východní Asii i v Latinské Americe však nad toto tvrzení staví otazník.

V závěrečné kapitole o budoucnosti politiky neangažovanosti autor mimo jiné vyvozuje závěry z toho, že zrod neangažovaných zemí byl poznamenán atmosférou studené války. Tento faktor způsobil, že dávaly přednost vnitřní politice před zahraniční, udržovaly s velmocemi jen příležitostné styky a úzkostlivě se bránily vývoji, z něhož by mohlo vzejít trvalé diplomatické spojení či nepřátelství, vykonávaly neustálý tlak na velmoci, aby řešily problémy studené války, ucházely se o pomoc a přijímaly ji ze všech existujících zdrojů.

Crabb se domnívá, že váha neangažovaných zemí se bude v budoucnosti zvyšovat z těchto důvodů: nový kurs Sovětského svazu v mezinárodních vztazích po likvidaci kultu Stalinovy osobnosti, vypuknutí čínsko-sovětského konfliktu, pokrok v oblasti vědy a vojenské technologie (klesl význam vojenských základen). Nejdůležitější však je, že pozice neangažovanosti dopomohla k obhájení nezávislosti mnohých států i v situacích nejkritičtějších (příklad Jugoslávie, Egypta, Indie). Neangažovanost se v dalším vývoji zbavuje jako politická doktrína „romantických a extrémních“ myšlenek a prochází různými modifikacemi, jako například v čínsko-indickém konfliktu: neangažované země si prý uvědomily, že jejich politická síla se musí opírat o vojenskou a že slabost v tomto směru ohrožuje realizaci jejich cílů. Demonstrací jejich síly byla i Konference o obchodu a rozvoji v Ženevě, a autora znepokojuje tendence signalizující možnost střetu „průmyslového Severu se zaostalým jím“ neboli jinými slovy „bohatých s chudými“.

Crabbova kniha je poučnou studií o politice neangažovanosti. Do jisté míry pře-

kračuje obvyklý rámec buržoazní literatury věnované tomuto tématu.

J. MUDROCH

Kann und soll die Schweiz den Vereinten Nationen beitreten? Eine Diskussion in der Neuen Zürcher Zeitung, Buchverlag NZZ, Zürich 1966, 91 str.

V lednu a únoru 1966 proběhla na stránkách významného deníku „Neue Zürcher Zeitung“ diskuse o otázce vstupu Švýcarské konfederace do Organizace spojených národů. Nakladatelství listu vydalo pak diskusní statě knižně pod souhrnným názvem „Může a má Švýcarsko vstoupit do Organizace spojených národů?“

K této otázce se oficiálně vyjadřovala Švýcarská Spolková rada již v roce 1962 v souvislosti s žádostí generálního tajemníka OSN, aby se Švýcarsko zúčastnilo finančních půjček, které by hospodářsky zajistily chod OSN. Švýcarsko, které nechtělo porušit v roce 1945 svůj neutrální statut a nepřistoupilo za člena OSN, je přesto ve třinácti specializovaných organizacích OSN, nelehké na jeho členství v řadě zvláštních komisí a výborů, které byly v rámci těchto i jiných organizací vytvořeny, a nelehké na to, že evropské kanceláře a budovy OSN jsou na půdě tohoto nečlenského státu. Na druhé straně však je Švýcarsko členem evropských „atlantických“ organizací jako Evropské organizace pro hospodářskou spolupráci (později OECD), založené v rámci Marshallova plánu 1948, nebo organizace pro atomovou energii. V roce 1963 bylo Švýcarsko přijato též do Evropské rady (Strassbourg). To vše ukazuje, že z hlediska švýcarského výkladu je pojem neutrality velice pružný. Tím spíše je s podivem, že pokud jde o členství v OSN, najdou se hlasy, které v něm vidí i nadále nebezpečí porušení neutrality. V tom bylo také jádro uveřejněné diskuse. Zarážející je tento výklad neutrality ze strany Švýcarů i vzhledem k tomu, že jak neutrální Švédsko, tak Rakousko členy OSN jsou.

K. KR.

Problemy sotrudničestva socialističeskich i razvivajuščichsja stran. Ekonomičeskije otnošenija, Nauka, Moskva 1966, 254, (2) s.

Autoři publikace, vědečtí pracovníci Ústavu pro ekonomiku světové socialistické soustavy AV SSSR, se především snaží

zobecnit zkušenosti z dosavadního vývoje spolupráce zemí socialismu s mnoha zeměmi Asie, Afriky a Latinské Ameriky, analyzují tyto vztahy a hledají cesty budoucího vývoje. Kniha řeší několik nových teoretických problémů, s kterými se socialistická ekonomie dosud náležitě nezabývala. Mezi ně patří mj. kritéria a ukazatele efektivity ekonomických vztahů obou skupin zemí, dále cesty a formy účasti rozvojových zemí na mezinárodní socialistické dělbě práce, vliv podpory a pomoci socialistických zemí na ekonomický a sociální vývoj rozvojových zemí. Souběžně s tím je prováděno srovnávání a kritika programů „pomoci“ kapitalistických zemí.

L. K.

Problemy ekonomiki i istorii stran Blizhnego i Srednego vostoka. (Sbornik statej). Nauka, Moskva 1966, 236, (3) s. —

Sborník je dílem vědeckých pracovníků Ústavu národů Asie AV SSSR; jeho obsah tvoří referáty, s nimiž byla vědecká veřejnost seznámena na konferenci v květnu 1965.

Obsah sborníku je rozdělen do dvou částí, z nichž první, rozsáhlejší, je věnována ekonomické problematice, druhá pak historii zemí uvedených oblastí. V první části jsou stati o strukturálních přeměnách v průmyslu SAR v mezidobí 1952—1963, o relativním přelidnění v zemědělství SAR, o povaze sociálně ekonomických přeměn v Sýrii, o činnosti bank v Libanonu, o podnicích se zahraniční účastí v Turecku, o vlivu paktů NATO a SEATO na zemědělství Turecka, o druhé pětiletce ekonomického rozvoje Afganistanu, o britské koloniální politice v podmínkách národně osvobozenického boje na jihu Arabského poloostrova aj.

V druhé části věnované historické problematice zemí Blízkého a Středního východu je pojednání o palestinském problému, o soudobých ideologických prouděch v nynějším Turecku, o tureckém mládežnickém hnutí v letech 1945—1960 aj.

Sborník je svědectvím zájmu o problematiku arabských zemí, o jejich ekonomický a sociální vývoj a o politické a ideologické problémy, které tyto země zaměstnávají.

L. K.

John White, *German Aid. A Survey of the Sources, Policy and Structure of German Aid, The Overseas Development Institute Ltd.*, London 1965, 221 s.

Kofi Batsa, *West German Neo-colonialism and Africa.* Documentation on the Neo-colonialist Policy of West Germany in Africa. Spark Publications, Accra 1964, 98, (1) s.

Obě publikace se zabývají stejnou problematikou, první západoněmeckou „pomocí“ obecně, druhá její aplikaci v Africe.

White rozebírá hlásanou koncepci západoněmecké účasti na rozvojovém díle z hlediska rozsahu a typu pomoci, dále účast soukromého podnikání na různých rozvojových programech, obchod s rozvojovými zeměmi a názory, které tvoří součást západoněmeckého veřejného mínění. Autor vychází přitom z britských pozic a britských zájmů a srovnává koncepci, formy i účinnost.

Publikace se věnuje detailnímu rozboru západoněmecké zámořské pomoci z hlediska politického i praktického přístupu a pozorně sleduje především ty oblasti, kde se střetají západoněmecké zájmy se zájmy Británie. Kniha je bohatě vybavena statistickým materiálem.

Autor druhé publikace jde v kritickém hodnocení západoněmecké „pomoci“ značně dál: přímo ji označuje za neokolonialismus a na bohatě dokumentovaném materiálu dokazuje, že sami činitelé NSR tyto vztahy tak chápou a vytvářejí, a často i formulují při různých neoficiálních příležitostech. Své tvrzení dokládá západoněmeckým tiskem, například listy Bundesanzeiger, Federal Gazette, Handbuch der Entwicklungshilfe aj. Obsahem i zaměřením je Batsova práce blízká Nkrumahově práci *Neo-colonialism — the Last Stage of Imperialism*, vydané v roce 1965.

L. K.

Erich Müller-Gangloff, *Mit der Teilung leben.* Eine gemeindeutsche Aufgabe, Paul List Verlag, Mnichov 1965, 187, (1) s.

Autor je příslušníkem starší německé generace (nar. 1907). Po absolvování university v Marburgu a krátké knihovnické činnosti se věnoval publicistice. V r. 1951 založil v západním Berlíně Evangelickou akademii, kterou dosud řídí.

Publikace *Mit der Teilung leben* vyniká úsilím o osvětlení a řešení důležitých německých problémů. Uznání si zaslouží odvaha, s jakou nastavuje zrcadlo současnému západnímu Německu, jak odmítá nicnedělání maskované hlučnými „zásadními“ stanovisky oficiálních mluvčích

NSR a jak formuluje otázky a hledá na ně odpovědi shodné s německou realitou.

Otázka německého sjednocení se podle autora stala v průběhu doby frází vyslovovanou ve skrývané naději a přesvědčení, že se stejně neuskuteční. Jde o sebeklam schopný udržovat Němce v nečinnosti a sousedy v napětí a neklidu. V zájmu národa však musí být líbivá lež konfrontována s méně vzhlednou skutečností opřenou o historické zkušenosti. Německá společnost je nemocná, a tím že umožnila dobrodruhům jejich zhoubné dílo, si plně zasloužila zánik národní jednoty. Mimořádně chodem znovu to dokazuje dnešní honba za atomovým vyzbrojením. Nemocná politika volá po účinném léčení bez zbytečného moralizování a velkých slov. Zde autor přisuzuje zvláštní zodpovědnost německým církvím a německým věřícím. Formuluje sedm základních tezí, které tvoří osnovu knihy:

1. znovusjednocení Německa není nejaktuálnějším cílem současné celoněmecké politiky. Rozdělení země je pouze důsledkem rozpoutané a prohrané války, která přivedla zahraniční okupaci, a dále dvacetileté politiky, která všemožně jitiřila rozpory vítězných mocností, aby z nich těžila. Objektívni předpoklady brzkého obnovení jednoty jsou mizivé;
2. nezbývá než vycházet z reality trvajících rozdělení a hledat účelnou koncepci, která by skýtala jisté naděje na obnovení jednoty do budoucna;
3. při hodnocení vývoje po r. 1945 vzniká pochybnost, zda vůbec existuje jediný německý národ. Mezi velkými národy Evropy trvalo Němcům nejdéle vytvořit národní stát a ten nepřetrval ani půlstoletou zkoušku životaschopnosti. Rozdělení se však nemusí pokládat za negativní fakt, neboť sousedí viděli v jednotném Německu od samého počátku potenciální násilí; proto je také dost problematické očekávat od nich rozhodnou pomoc při obnovování jeho jednoty;
4. při důkladnějším rozboru historie se ukazuje, že na německém území asi sotva vznikl národ ve smyslu formulovaném francouzskou revolucí;
5. eventuelní nová říše by neměla být imperialistickým státem, ale ve smyslu Starého Zákona nositelem míru a mírového uspořádání. Jistě by netrpěla nedostatkem úkolů, kdyby se věnovala tomu, co dosud bylo v rozporu s potřebami Německa zanedbáno;
6. aby bylo učiněno zadost zodpovědnosti, musí se poučením pro budoucnost hledat v historii;
7. je třeba hledět vstříc konkrétním politickým cílům a úkolům, upravit vztahy se sousedy a předložit přijatelné řešení přeměny Berlína z frontového města stu-

dené války v město skutečně mírových vztahů.

Autor jednotlivé teze podrobně zdůvodňuje a doplňuje argumenty a příklady. Ukazuje, že sjednocení je politicky prohráno, že bonnský recept na anšlus nic neřeší, ale vše komplikuje, neboť odhaluje světu notoricky známou tvář dvojbojného německého imperialismu. Vymíná se slovnímu žonglérství ve vztahu k NDR, SED apod. a upozorňuje, že sovětské okupační pásmo bylo realitou do r. 1949, kdy vznikl nový německý stát, NDR. Západoněmecká hra na schovávanou v této věci je nejen nedůstojná, ale současně zcela neúčinná. Pokud jde o ukončení druhé světové války, autor odsuzuje běžné používání termínů „katastrofa“ nebo „zhroucení“ a žádá, aby se užíval jedině správný termín *porážka*, neboť ten nutí k úvahám o příčinách, zodpovědnosti a vině. Pokud jde o obnovení jednoty Německa, autor cituje známého západoněmeckého historika Golo Manna, který prozrazuje termín *nové sjednocení* místo běžně užívaného znovusjednocení, neboť ze „znovusjednocení“ číší obnova dříve existujícího, tedy hranic z r. 1937 nebo i pozdějších, právo na „sebeurčení“ pro Němce dvacet let vysídlené apod.

Publikace je plná pozoruhodných postřehů, myšlenek a výroků a v souhrnu působí dojmem poctivého úsilí o nalezení východiska z nynější nebezpečné slepé uličky. Zaslouží si být pozorně čtena a studována, neboť naznačuje existenci nových, i když zatím málo vlivných proudů v západoněmeckém veřejném mínění.

L. K.

Zur Deutschlandpolitik der Anti-Hitler-Koalition (1943 bis 1949) — Dokumentation. Sestavili a úvodní slovo napsali E. Heidemanna a K. Wolgemuthová, Dietz Verlag Berlin 1966, 238 str.

Nový sborník základních dokumentů k německé politice čtyř velmocí v období [1943—1949] dokazuje opět aktuálnost a nutnost podrobné znalosti těch základních faktů, které vedly k tomu, že problém mírové smlouvy s Německem po druhé světové válce nebyl doposud vyřešen. Správně se pořadatelé omezují pouze na toto prvé období, protože tam je klíč nejen k pochopení složitosti problémů, ale také k jejich řešení, i když se situace v mnoha směrech za dvacet let podstatně změnila. Vedle dokumentů a materiálů vztahujících se k tomuto tématu je vhod-

ně zařazen též chronologický přehled a několik základních schematických mapek, které usnadňují orientaci. Pokud jde o citaci pramenů, ze kterých byly dokumenty převzaty, je nutno poukázat na velmi pečlivé zpracování, což v dřívějších edicích z poválečného období bývalo slabinou podobných sborníků.

K. KR.

Einigung und Spaltung Europas. Fischer Bücherei, Frankfurt am Main 1966, 442 str.

Sborník základních dokumentů k vývoji v Evropě po druhé světové válce zahrnuje

především v přehledném chronologicko-věcném uspořádání různé smlouvy, projevy a deklarace evropských států a jejich seskupení hospodářských i politických. Kromě vlastních dokumentů je každá část uvedena stručnou předmlouvou, která má čtenáři přiblížit vývoj dané tematiky. I když z našeho hlediska nelze všude souhlasit s výběrem, především pokud jde o charakterisování vývoje názorů socialistických zemí, je to sborník užitečný. Jinak i tento sborník potvrdil předností vydávání těchto sborníků v tzv. paperbackové úpravě, jak to ukázala i nedávná výstava londýnského nakladatelství Penguin v Praze.

K. KR.

Mezinárodní vztahy. Československá revue pro mezinárodní politiku a ekonomiku. Vydává Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomii v nakladatelství Orbis n. p. Redakce Vlašská 19, Praha 1 - Malá Strana, dod. PÚ 011. Telefon redakce 53 23 03. Rozšiřuje Poštovní a novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Obránců míru č. 2, Brno. Lze také objednat u každé pošty nebo u doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — ústřední expedice tisku, odd. vývoz tisku, Jindřišská 14, Praha 1. Tiskne TISK, knižní výroba, n. p., provoz 4, Přerov. Časopis vychází čtyřikrát ročně. Rukopis tohoto čísla odevzdán do tiskárny v listopadu 1966. Číslo vyšlo v prosinci 1966. Cena výtisku Kčs 5, předplatné na celý ročník Kčs 20.

A-22*61120